

İsteğe Bağlı Din Eğitimi

Değerler Eğitimi Merkezi
Center for Values Education

Yayına Hazırlayan

Değerler Eğitimi Merkezi

Yayın Koordinatörü

Dr. Mahmut Zengin

Tasarım

Nihal Koçan

Basım

Pasifik Ofset

İstanbul, Şubat 2011

İsteğe Bağlı Din Eğitimi

e
ensar
vakfi

dem
Değerler Eğitimi Merkezi
Center for Values Education

Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), değerler ve eğitimi konusuna akademik düzeyde katkı yapmak amacıyla sivil inisiyatif olarak 2003 yılı başında Ensar Vakfı bünyesinde kurulmuş bir eğitim ve araştırma merkezidir. DEM, değerlerin insan yaşamındaki yerini önemseyen, bunu anlamlı görüp geliştirmeyi hedefleyen bir eğitim anlayışını desteklemekte, değerleri; ahlaki, dini, sivil, sosyal ve felsefi boyutlarıyla en geniş anlamda kendisine konu edinmektedir. Bu bağlamda “değerler ve eğitimi, din ve ahlak eğitimi, din-devlet ilişkileri, din politikaları vb” alanlarda teorik ve pratik çalışmalar yapmayı, bu alanda araştırma yapanları desteklemeyi, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına eğitim desteği sağlamayı, bu konuda bilgi ve verilerin toplandığı bir merkez olmayı hedeflemektedir.

Kuruluşundan bugüne kadar, kesintisiz olarak çalışmalarına devam eden Değerler Eğitimi Merkezi, Eğitim Araştırmaları Kürsüsü ile Değerler ve Toplum Araştırmaları Kürsüsü altında *eğitim, araştırma* ve *yayın* faaliyetleri yürütmektedir.

Şubat 2011

ÖNSÖZ

Demokratikleşme, insan hak ve özgürlüklerinin düzeyini artırma konusunda kararlı olan, bu konuda hayli mesafe de katetmiş bulunan Cumhuriyetimiz'in önünde çözülmeyi bekleyen bir mesele daha bulunuyor: Din eğitimi.

Din eğitim ve öğretiminin Türkiye'deki tarihsel serüvenine baktığımızda, bu eğitimin nasıl verileceğinden ziyade, meşruiyeti bağlamında tartışıldığı ve meseleye daha çok siyasi ve ideolojik bakış açılarının hâkim olduğunu görmekteyiz. Bugünün dünyasında artık bu tür yaklaşımların bir kenara bırakılması, demokrasi, hoşgörü, insan hakları ve özgürlükler bağlamında meselelere bilimsel ve tarafsız bakış açılarının geliştirilmesi gerekiyor.

Anayasanın 24. maddesinde din kültürü derslerinin zorunluluğunun yanında, bu derse ilaveten "isteğe bağlı din eğitimi"nden bahsedilmektedir. Anayasada belirtilmesine rağmen bugüne kadar böyle bir ders uygulama imkânı bulamamıştır. Ancak bugün farklı toplumsal kesimlerin talepleri doğrultusunda anayasanın tam olarak uygulanamamış bu maddesinin yeniden üzerinde düşünüldüğünü görüyoruz. Bu çerçevede 18. Milli Eğitim Şurası, Alevi Çalıştayları vb. platformlarda "isteğe bağlı din eğitimi" konusunda olumlu adımlar atılmaktadır.

Türkiye, farklı etnik ve dinsel unsurları barış içerisinde yaşatabilen bir tarihi tecrübeye sahiptir. Bu farklılıkları zenginlik olarak kabul etmek ve buna göre politikalar geliştirmek durumundayız. Bugün din eğitim ve öğretimi ile ilgili kamuoyundaki tartışmalarda bu bakış açısının çoğu zaman dikkate alınmadığını görüyoruz. Bu bağlamda yapıcı ve pozitif yaklaşım, kazanılmış hakların meşruiyetini sorgulamakla, bunların ortadan kaldırılmasını talep etmekle gerçekleştirilemez. Toplumun bütün kesimleri, meşru taleplerini bilimsel ve pedagojik alt yapılarını hazırlayarak gündeme getirmelidirler. Talepler başka kesimlerin haklarına dokunmamalıdır. Aksi takdirde bu tür yaklaşımların meselelerin çözümüne katkı sağlamayacağı açıktır. Bu nedenle ertelenmiş bir mesele olarak gördüğümüz "isteğe bağlı din eğitimi" konusundaki düşüncelerimizi sizlerle paylaşıyoruz.

Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi, hem dünyada hem de Türkiye'deki din eğitimi ve öğretimi ile ilgili çalışma ve araştırmalarını sürdürmektedir. Bu bağlamda katkı sunacağımızı düşündüğümüz meselelerde görüşlerimizi kamuoyu ile paylaşmaya devam edeceğiz.

Saygılarımla...

Ahmet ŞİŞMAN
Ensar Vakfı
Mütevelli Heyeti
Başkanı

ÖZET

Türkiye’de din eğitimi meselesi, siyasi mücadelelerin etki alanında tartışılmakta, böyle olduğu için de –bu eğitimi almak isteyenler ve istemeyenler dâhil- her kesim için tatminkâr bir çözüme ulaşamamaktadır. Gerçekçi bir çözüm, “din” konusunun kültürel boyutu ile dini bağlılık boyutlarının birbirinden ayrılması ve bir din eğitimi söz konusu olacaksa bunun sadece isteyene verilmesidir.

“İsteğe bağlı din eğitimi” konusunu tartışan ve bir model önerisi sunan bu çalışma, öncelikle “din kültürü öğretimi” ile “din eğitimi”ni birbirinden ayrı düşünmek gerektiğinin altını çizmektedir. Din hakkında öğretim, genel olarak din olgusu ve öğrencinin içinde yaşadığı coğrafyanın dini kültürü hakkında bilgi edinmesini ifade eder. Demokrasi, çokkültürlülük ve toplumsal hoşgörü arayışlarıyla irtibatlı olarak okullarda din hakkında öğretimin her kesim için gerekliliği konusunda günümüz dünyasında bir bilinç artışının yaşandığı gözlenmektedir. Kişilerin isteğine bağlı olan din eğitimi ise, öğrencinin bağlı olduğu dinin veya mezhebin temel inançları ve geleneğinin bilgisi ile bunların bireysel tecrübesini ve pratiğini kazandırmayı amaçlayan eğitimidir.

Bu ikisini birleştiren bir içeriğe sahip olmakla eleştirilen ve ulusal/uluslar arası mahkemelere konu olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersleri, mevcut durumda Türkiye’de din eğitiminin en önemli mecrası konumundadır. Dersin kaldırılması yahut içeriğinin İslâm ile ilgili muhtevası azaltılarak bir kültür dersi olarak düzenlenmesi durumunda ise din eğitimi konusunda bir boşluk doğmaktadır. DKAB dersinin mevcut uygulaması üzerinde teknik bir müdahale ile zorunluluğun kaldırılması yoluyla Türkiye’de din eğitimi sorunu çözülmüş olmayacaktır.

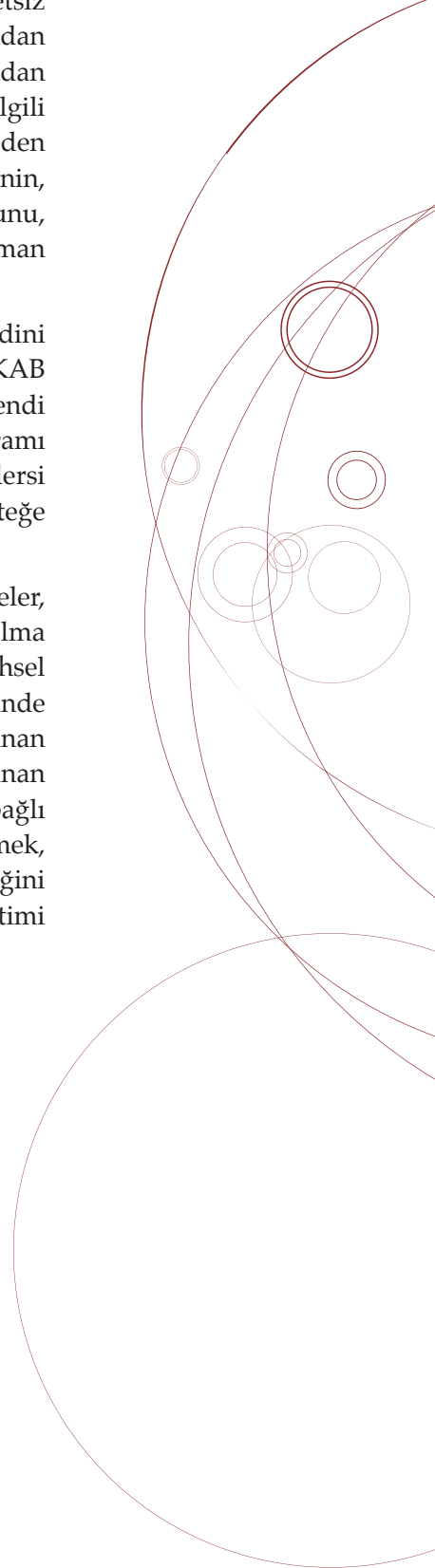
İsteğe bağlı din eğitimi bu noktada önemli bir çözüm önerisi olarak kendisini göstermektedir. Zorunlu DKAB dersi içeriği yenilenecek varlığını devam

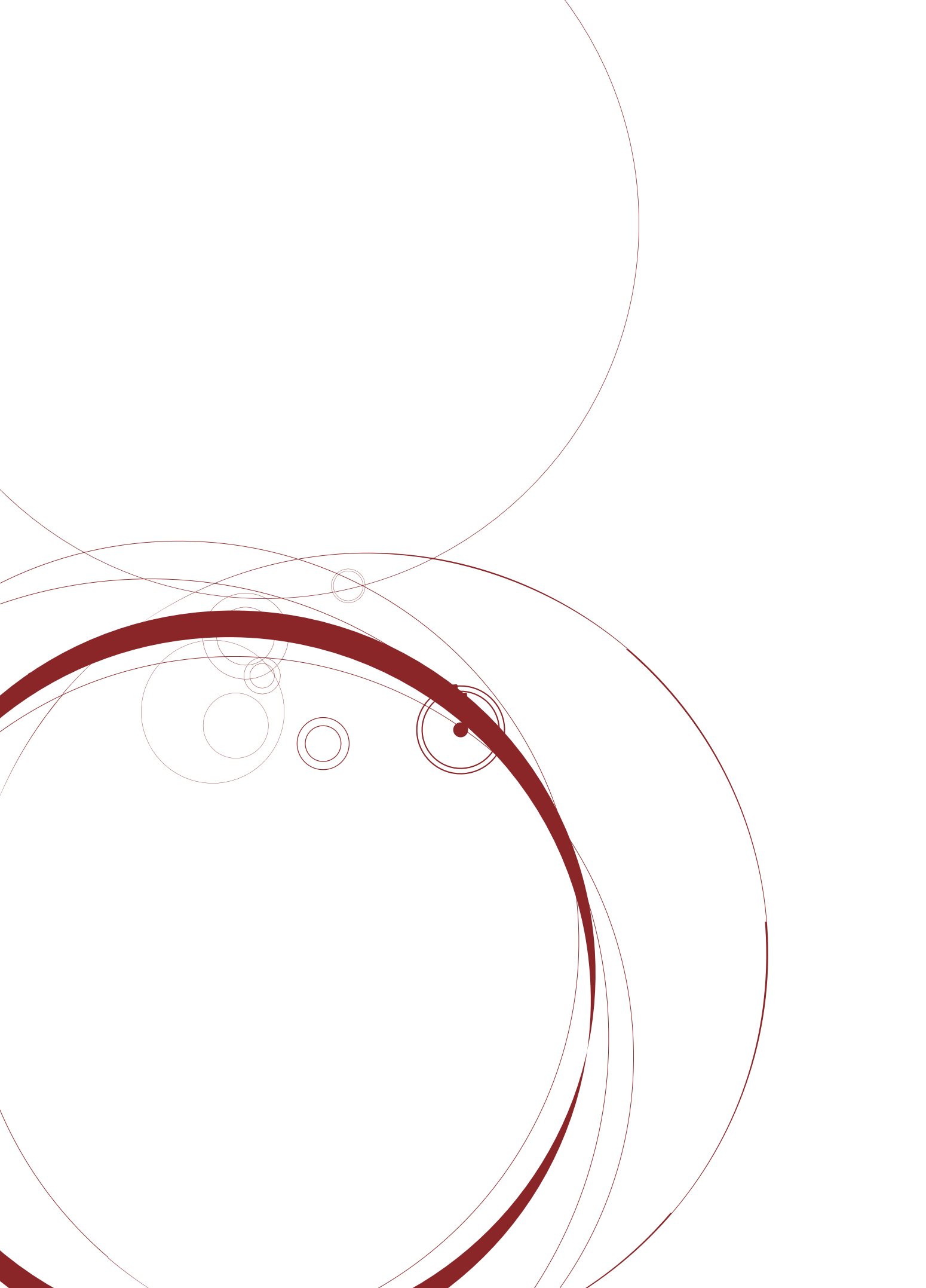
ettirmekle birlikte okullarda isteğe bağlı bir din eğitimine yer verilebilir. Bu ikisinin muhtevası birbirinden ayrı olacaktır. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır.

İsteğe bağlı din eğitimi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda uygulanmalı, pedagojik formasyon sahibi fakülte mezunlarınca verilmeli ve ücretsiz olmalıdır. Toplumı birleştirici bir din eğitiminin isteyenlere devlet tarafından okullarda verilmesi, bunun sağlıklı ve kontrolsüz ortamlara bırakılmasından daha fazla tercihe yakındır. Türkiye’de din işlerinin yürütülmesiyle ilgili mevcut yapılanma, bu eğitimin öncelikle devletten beklenmesine neden olmaktadır. Cemaatlere ve sivil organizasyonlara bırakılacak din eğitiminin, toplumun tümüne ulaşmama ihtimali bulunduğu gibi denetim sorunu, uygulanacak müfredat sorunu, öğretmenlerin kim olacağı sorunu ve finansman sorunlarıyla karşı karşıyadır.

Okulda isteğe bağlı din eğitimi imkânı, belirli şartlar doğrultusunda farklı dini gelenekler ve mezhepler için de söz konusu olmalıdır. Örneğin, -mevcut DKAB dersine yönelik itirazlarda kendini gösterdiği üzere- Alevi vatandaşların kendi dini gelenekleri doğrultusunda din eğitimi talebi bulunmaktadır. Programı yine devlet tarafından hazırlanmak üzere okulda, isteğe bağlı Alevilik dersi bulunabilir. Bir hizmet içi eğitim programı hazırlanarak öğretmenlerin isteğe bağlı din eğitiminde istihdamı düşünülebilir.

İsteğe bağlı din eğitimi ile ilgili düzenleme yapılırken uluslar arası gelişmeler, din ve inanç özgürlüğü, çoğulcu demokrasi, halkın taleplerini göz önüne alma ve Türkiye’nin din eğitim ve öğretimi konusunda şu ana kadar yaşadığı tarihsel tecrübenin birlikte değerlendirilmesi gerekir. Anayasanın 24. maddesinde belirtmekle birlikte bugüne kadar uygulama alanı düzenlenmemiş bulunan isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili olarak 18. Milli Eğitim Şurası’nda alınan kararların hayata geçirilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır. İsteğe bağlı din eğitimi konusunda politika geliştirmek, uygulama esaslarını belirlemek, programlar, ders materyallerinin hazırlanma sürecinin nasıl işleyeceğini görüşmek üzere en geniş anlamda paydaşları içeren “İsteğe Bağlı Din Eğitimi Çalıştayları” Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tertip edilmelidir.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili bir düzenlemede bulunurken, sadece bu eğitime muhatap olmak istemeyen vatandaşların şikâyetleri doğrultusunda değil, din eğitimi talebi olan ve bunu yeterli düzeyde alamadığını düşünen vatandaşların istekleri doğrultusunda da konu değerlendirilmelidir. Bu iki mesele birlikte ele alınıp uyumlu bir şekilde değerlendirilmezse bu konuda tartışmaların bitmesi ve tarafların memnun olduğu bir çözümün bulunması zor gözükmektedir.

Giriş

Türkiye ve dünya çok hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir süreçten geçmektedir. Ülkemiz bu süreçte almış olduğu kararlar ve ortaya koymuş olduğu uygulamalar bakımından hem kendi geleceğini sağlıklı ve doğru bir zemine kavuşturma hem de dünyada bu alanlarda yaşanan alt-üst oluşlara bir ufuk genişliği sağlama imkânına sahip bulunuyor. Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi olarak, Türkiye’nin yaşadığı tecrübelerle de dayanarak yaşanan değişim ve dönüşümlerin sağlıklı bir zemine kavuşabilmesi için din meselesinin ve özellikle de din eğitimi meselesinin bütünlüklü, tutarlı ve gerçekçi bir çözüme kavuşturulması gerektiğini düşünüyoruz.

Din Eğitimi, Türkiye’de üzerinde en fazla konuşulan, tartışılan konulardan biridir. Çünkü Türkiye’de din eğitimi sadece bir eğitim meselesi olarak ele alınamayacak genişlikte bir problem alanına sahiptir. Bu nedenle de pek çok kişinin doğrudan ilgilendiği bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluşundan beri siyasi iktidarların tümü konuya kayıtsız kalmamış, kendi anlayış ve görüşüne göre konuyu siyasi alana çekerek ele almaya çalışmışlardır. Bu yaklaşımlardan bazılarında tümüyle din eğitimi tasfiye etmeye yönelik yaklaşım sergilenirken, bazılarında kısmi olarak din eğitime imkân veren düzenlemelerin varlığından söz edebiliriz. Dolayısıyla siyasi mücadelelerin, çoğu zaman, bu konu üzerinden yürütüldüğünü ve konunun bu yüzden sağlıklı ve gerçekçi bir çözüme kavuşturulamadığını söyleyebiliriz.

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili bir düzenlemede bulunurken, sadece bu eğitime muhatap olmak istemeyen vatandaşların şikâyetleri doğrultusunda değil, din eğitimi talebi olan ve bunu yeterli düzeyde alamadığını düşünen vatandaşların istekleri doğrultusunda da konu değerlendirilmelidir. Bu iki mesele birlikte ele alınıp uyumlu bir şekilde değerlendirilmezse bu konuda tartışmaların bitmesi ve tarafların memnun olduğu bir çözümün bulunması zor gözükmektedir.

Problem?

Türkiye’de din eğitimiyle ilgili tartışma alanında nispeten yeni olan “okullarda isteğe bağlı din dersi verilir verilemeyeceği” meselesi, ilk olarak 28 Şubat sürecinde ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları sırasında, ardından 2007 yılındaki Anayasa değişikliği tartışmaları çerçevesinde ve son olarak da Alevi Çalıştayları esnasında gündeme gelmiştir. En son olarak Kasım 2010’da düzenlenen 18. Milli Eğitim Şurası kararları arasında isteğe bağlı din eğitimi konusunu görmekteyiz.

1982 Anayasa’sında zikredildiği üzere okullarda “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” zorunlu bir ders olarak okutulmaktadır

Konunun gündeme gelmesinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersine yönelik eleştiriler birinci planda gelmektedir. Bilindiği gibi hâlihazırda Türkiye’de 1982 Anayasa’sında zikredildiği üzere okullarda “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” zorunlu bir ders olarak okutulmaktadır. Bu ders, din kültürü kazandırma amacıyla olmakla birlikte İslâm dini yoğunluklu bir içeriğe sahip olması sebebiyle eleştirilmekte, düşünce özgürlüğü ve insan haklarına aykırı olarak yorumlanmaktadır. Bu sebeple DKAB dersi ulusal ve uluslar arası mahkemelerde dava konusu olmuştur. Dersin kaldırılması yahut içeriğinin İslâm ile ilgili muhtevası azaltılarak bir kültür dersi olarak düzenlenmesi durumunda ise din eğitimi konusunda bir boşluk doğmakta ve din eğitimi almak isteyenler için isteğe bağlı din dersi gündeme gelmektedir.

Okullarda isteğe bağlı din eğitimi konusu 2010 senesi içerisinde geniş katımlı toplantılarda bir öneri olarak ilk defa ciddi anlamda gündeme gelmiş; gerek 18. Milli Eğitim Şurası kararlarında, gerekse Alevi Çalıştaylarının ön raporunda isteğe bağlı din eğitimi uygulanabilir bir model olarak ele alınmıştır. 1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurasında isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili alınan karar şöyledir:

“Anayasa’nın 24. maddesinin (ilgili) hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlâki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.”

Konunun kamuoyunda da destek bulması bunun nasıl uygulanacağı üzerinde politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır.

“Din Eğitimi” mi, “Din Öğretimi” mi?

Din eğitimi ve din dersleriyle ilgili bir tartışma yürütürken öncelikle kavramsal bazı belirlemeleri yapmak gerekiyor. Bazı Avrupa ülkelerinden ve Amerika’dan farklı olarak Türkiye’de “din eğitimi” ile “din öğretimi” kavramları arasında bir ayırım yapılması¹ Cumhuriyet’in öncesindeki eğitim reformlarına kadar götürülebilir. “Eğitim”in sadece teknik düzeyde olmayıp, millî-manevî değerleri de kapsayarak bir kişilik oluşturma süreci

¹ Avrupa’da bu kelimelere karşılık gelecek şekilde “confessional” ve “non-confessional (religious education)” terimleri kullanılmaktadır.

olduğu düşüncesi Ziya Gökalp'i, eğitim ile öğretim arasında fark gözeten bir kavramsallaştırmaya götürmüştü. Eğitim ve öğretim kavramları arasındaki anlam ayrışması, din dersleri söz konusu olduğunda daha belirgin bir hal almaktadır. Laik Türkiye'de din derslerinin okullarda yer alıp alamayacağıyla ilgili 1940'lı yıllardaki tartışmalarda bunun eğitim değil, ancak öğretim boyutuyla mümkün olabileceği dile getirilmiş; uygulamayı dışarıda bırakarak salt bilgi düzeyinde bir öğrenmeyi ifade ettiği düşünüldüğünden "din öğretimi" ifadesi tercih edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 1961'de Din Eğitimi Daire Başkanlığı adıyla kurulan, 1964'te genel müdürlüğe dönüştürülen, okullardaki din dersleri ve İmam-Hatip Liselerinden sorumlu birimin ismi, bu tartışmalarla ilişkili olarak 1983'de Din Öğretimi Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Bu tarih, okullardaki din derslerinin isminin "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" olarak yeniden düzenlendiği döneme de tekabül etmektedir.

Bu kavramlar arasındaki fark Türkiye'de gerek hukuki dava konusu olan DKAB dersleri, gerekse isteğe bağlı din dersleri ele alınırken önem arz etmektedir. Okullarda din derslerini düzenleyen Anayasamızın ilgili maddesinde de söz konusu ayırım özenle muhafaza edilmiştir. Anayasanın 24. maddesi 4. fıkrada konu şu şekilde düzenlenmektedir:

"Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

24. madde din eğitimi ve öğretimi arasında ayırım yaparak bunlar içerisinden "din öğretimi"nin zorunluluğunu ifade etmekte, din eğitimini ise isteğe bağlı (yetişkinlerin kendi isteğine, küçüklerin de velisinin iznine bağlı) olarak düzenlemektedir. Din kültürü öğretiminin zorunlu olup, din eğitiminin kişinin isteğine bırakılması çeşitli Avrupa ülkelerindeki uygulamalarla da benzeşmektedir.² Avrupa'daki örneklerinde zorunlu olan din öğretiminde, din olgusu ve öğrencinin içinde yaşadığı coğrafyanın dini kültürü hakkında bilgi verilir. İsteğe bağlı din eğitiminde ise öğrencinin bağlı olduğu dinin veya mezhebin temel inançları ve geleneğinin bilgisi kadar, bunların bireysel tecrübesini ve pratiğini de kazandırmak amaçlanır. Yani kişide kişilik ve kimlik düzeyinde bir dindarlık gelişimi de hedef alınır.³

Anayasa'nın ilgili maddesi genel olarak din eğitim ve öğretimi ile ilgili üç unsura sahip olarak yorumlanır. İlki, din eğitiminin devletin gözetim ve denetiminde olması, ikinci olarak "din kültürü ve ahlâk öğretimi"nin

² Bkz. Z. Kodelja & T. Bassler (2004). Religion and schooling in open society: A framework for informed dialogue. *Teaching for Tolerance, Respect and Recognition in Relation with Religion or Belief* (Oslo, 2-5 September 2004 - The Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief.

³ Halis Ayhan vd. (2004). *Din ve ahlâk eğitim öğretimine yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi.

Eğitim ve öğretim kavramları arasındaki anlam ayrışması, din dersleri söz konusu olduğunda daha belirgin bir hal almaktadır. Laik Türkiye'de din derslerinin okullarda yer alıp alamayacağıyla ilgili 1940'lı yıllardaki tartışmalarda bunun eğitim değil, ancak öğretim boyutuyla mümkün olabileceği dile getirilmiş; uygulamayı dışarıda bırakarak salt bilgi düzeyinde bir öğrenmeyi ifade ettiği düşünüldüğünden "din öğretimi" ifadesi tercih edilmiştir.

zorunlu olması ve son olarak zorunlu bu ders dışında isteğe bağlı din eğitimi ve öğretimine müsaade edilmesidir. Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi konusu, Anayasada din eğitimi ve öğretimini düzenleyen bu bölüm çerçevesinde tartışılmaktadır. Anayasada işaret edilmekle birlikte mevcut örgün eğitim sistemi içerisinde isteğe bağlı din eğitiminin herhangi bir şekilde düzenlenmemiş olması, anne-babaların çocuklarını kendi inançları doğrultusunda eğitim-öğretim görmelerini sağlama haklarına hizmet edecek başka herhangi bir imkân bulunmaması sebebiyle Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi talepleri gündeme gelmektedir.

İsteğe bağlı din eğitiminin Anayasa’da belirtilmesine rağmen uygulama alanının düzenlenmemiş olması, mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersini bu konudaki tek kaynak haline getirmekte; fakat içeriğinde İslâm dini ağırlıklı söylemi açısından hem bu derse muhatap olmak istemeyenleri, hem de uygulamalı öğretim de dâhil olmak üzere gerçek anlamda din eğitimi talebi olanları tatmin etmekten uzak bulunmaktadır.

İsteğe Bağlı Din Eğitime Neden İhtiyaç Var?

İsteğe bağlı din eğitiminin temel gerekçesi Türkiye’deki mevcut örgün din eğitimi imkânlarının sınırlılığıdır.

Okullardaki DKAB dersini dışarıda tutacak olursak Türkiye’de din eğitimi imkânları; Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olan senelik Kur’an Kursları ve yaz döneminde çoğunlukla camilerde hizmet veren yaz kurslarıdır. 28 Şubat sürecinde yapılan düzenlemeler neticesinde Kur’an Kurslarına ilköğretimi bitirmiş yani 15 yaşını geçmiş öğrenciler, yaz kurslarına ise ilköğretim birinci kademeyi bitirmiş yani 12 yaşını geçmiş öğrenciler gidebilmektedir. Senelik Kur’an Kursuna devam eden bir öğrenci, genel eğitimden mahrum kalacağı için Kur’an Kursları çoğunlukla yetişkin bayanlara hizmet verir bir forma dönüşmüştür. Hali hazırda Kur’an Kursu öğrencilerinin % 74’ü 18 yaş ve yukarısı, % 91’i bayanlardan oluşmaktadır. İmam Hatip Liselerine de ilköğretimi tamamlamış öğrenciler gidebilmektedir.

Genel eğitim alanına yönelik en önemli örgün din öğretimi imkânı ilköğretim 4. sınıftan itibaren okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersidir. Gerçekte bu ders bir kültür dersi olarak tasarlanmıştır. Böyle olmakla birlikte bir kültür dersi olmasının ötesinde bazı yönlerden din eğitimi de kapsayacak şekilde verilmesi -laiklik ilkesine ve dini özgürlüğe aykırı olduğu gerekçesiyle- eleştiri konusudur. Bu eleştiriler doğrultusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına da konu olan DKAB dersiyle ilgili yeni bir tasarrufta bulunulması gereği artık daha çok kendisini hissettirmektedir.

Bu tasarruf dersin statüsünü yahut muhtevasını değiştirmek yönünde olabilir. Muhtemel seçeneklerden ilkinde göre DKAB dersinin zorunlu değil, seçmeli veya isteğe bağlı olması durumunda, okullarda kültürel anlamda din konusunda bilgi sahibi olmak mümkün olmayacaktır. Diğer seçenek dersin, ismine uygun şekilde – genel olarak İslam ve diğer dinler hakkında bilgi veren- bir kültür dersi haline getirilmesini gerektirir. Bu durumda örgün anlamda din eğitimi almak konusundaki boşluk daha belirgin hale gelecek,

din eğitimi için yeni bir imkân sunmak gereği oluşacaktır. Okullarda isteğe bağlı din dersi de bu noktada bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki bu iki seçenek değerlendirilmektedir.

UNESCO'nun 2002'de yaptığı araştırmaya göre araştırmaya cevap veren 142 ülkenin 73'ünde okullarda din dersi bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde günümüzde kapsayıcı olmaya özen göstermesi koşuluyla okullarda din dersinin olması yönünde pozitif bir eğilimin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi, Din Kültürü Dersinin Alternatifi mi?

Günümüz modern toplumlarının hemen hemen tamamında din derslerine okullarda -ister eğitim, ister öğretim düzeyinde olsun- yer verilmektedir. UNESCO'nun 2002'de yaptığı araştırmaya göre araştırmaya cevap veren 142 ülkenin 73'ünde okullarda din dersi bulunmaktadır.⁴ Uluslararası düzeyde günümüzde kapsayıcı olmaya özen göstermesi koşuluyla okullarda din dersinin olması yönünde pozitif bir eğilimin olduğu rahatlıkla söylenebilir. "Toledo Din Hakkında Öğrenme Raporu" da dinler hakkında objektif bir öğretim olması koşuluyla okullarda zorunlu din dersinin inanç özgürlüğüne ters olmadığını söylemektedir. Okullarda din hakkında öğretimin gerekliliği konusunda bir bilincin dünya çapında mevcut olduğu görülmektedir.

Bu yaygın tercihin gerisindeki önemli bir etken, toplumu din konusunda bilgilendirmektir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin mevcudiyetinin temel gerekçesi de budur.

Zorunlu öğretim herkes tarafından alınmaktadır ve bu ortak bir din kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin zorunluluğu aynı ülkede yaşamaktan, aynı tarihi ve coğrafyayı paylaşmaktan doğan bir zorunluluktur. Din kültürü, tüm vatandaşlara belirli bir düzeyde ve toplumda mevcut inançları kuşatıcı bir şekilde okullarda verilmesi gereken bir bilgidir. Çünkü bu toplumun geleneklerini, toplumsal kurallarını ve buna bağlı olarak kişiler arası ilişkilerini belirleyen en önemli faktörden biri "din"dir. Sadece aynı din içerisindeki farklı oluşumlar arasında değil, farklı dinlerin bir arada yaşaması bakımından da din kültürü alanındaki tarihsel tecrübemiz bekliden büyük mirasımızdan biridir. Bu kültürü zihninde çözümleyememiş bir birey, toplum içindeki kişisel ve toplumsal davranışları sağlıklı yorumlayamayacaktır. Tabii ki din kültürü öğretiminde dinlerin özel yorumları değil, genel kapsayıcı, objektif, eleştirel, bilgilendirmeye yönelik yaklaşım kullanılmalıdır.

Zorunlu DKAB dersinin içeriğinin yeniden ele alınıp, çokkültürlülüğü ve dinsel hoşgörüyü besleyici muhtevası güçlendirilerek muhafaza edilmesi daha doğru bir tercih olarak kendisini göstermektedir. Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temeline oturtulması mümkündür.

⁴ Bkz. Recep Kaymakcan (2006). Türkiye'de din eğitimi politikaları üzerine düşünceler. *EKEV Akademi Dergisi*, 10 (27), 21-36.

Zorunlu DKAB dersinin içeriğinin yeniden ele alınıp, çokkültürlülüğü ve dinsel hoşgörüyü besleyici muhtevası güçlendirilerek muhafaza edilmesi daha doğru bir tercih olarak kendisini göstermektedir. Mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temeline oturtulması mümkündür.

DKAB dersinin mevcut uygulaması üzerinde teknik bir müdahale ile zorunluluk kaldırılarak Türkiye’de din eğitimiyle ilgili sorunun çözümü sağlanmış olmayacaktır. Din konulu bir dersin zorunlu olarak okutulmasının modern toplumlarda örnekleri olduğu gibi, bu durum Türkiye’de yanlış bir şekilde yorumlandığı üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kriterlerine aykırı değildir. Türkiye ile ilgili AİHM kararı, hukuki açıdan bu dersin zorunluluğunu problem olarak görmemekte, asıl problemin içeriğin çoğulcu, objektif ve eleştirel olma noktasında tam istenir bir yapıya sahip olmamasından kaynaklandığını belirtmektedir. Hatta AİHM’in bu alanda daha önce Norveç ile ilgili almış olduğu kararda da ne dersin zorunluluğuna değindiği, ne de içeriğinde uygulandığı toplumda çoğunluğun benimsediği dine daha fazla yer verilmesine müdahale ettiği görülmektedir. Sadece uygulanacak müfredatın çoğulculuk, objektiflik ve eleştirel olma özelliklerine sahip olması gerektiğine atıf yapılmaktadır.

Bu bakımdan zorunlu DKAB dersi ile okullarda isteğe bağlı din eğitimi birbirinin alternatifi değildir. Zorunlu DKAB dersi içeriği yenilenerek varlığını devam ettirmekle birlikte okullarda isteğe bağlı bir din eğitime yer verilebilir. Bu ikisinin muhtevası birbirinden ayrı olacaktır. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır.

Toplum içinde dini kültürel bir olgu olarak görenler olabileceği gibi, asgari bir düzeyde de olsa din eğitimi almak isteyen kesimlerin de olması tabii karşılanmalıdır. Din eğitime duyulan toplumsal ihtiyacı karşılamaya yönelik mekanizmaların geliştirilmiş olması, bireysel huzur ve toplumsal barış açısından elzemdir. Bu ihtiyacın tarihsel tecrübemiz ve Türk toplumunun yapısı gereği örgün öğretim içinde karşılanması doğru olacaktır.

DKAB dersi ile okullarda isteğe bağlı din eğitimi birbirinin alternatifi değildir. Zorunlu DKAB dersi içeriği yenilenerek varlığını devam ettirmekle birlikte okullarda isteğe bağlı bir din eğitime yer verilebilir. Bu ikisinin muhtevası birbirinden ayrı olacaktır. İlki, dinler hakkında bilgi aktarımı amaçlı bir kültür dersidir. İkincisi ise din eğitimi almak isteyenler için sunulan tercihe bağlı bir imkândır.

İsteğe Bağlı Din Eğitimi Nasıl Uygulanmalı?

- Bir Model Önerisi -

İsteğe bağlı din eğitimi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda uygulanmalı, pedagojik formasyon sahibi fakülte mezunlarınca verilmeli ve ücretsiz olmalıdır.

Türkiye'de din eğitiminin özel teşebbüsler tarafından kurulacak eğitim kurumlarında verilmesi için öncelikle Tevhid-i Tedrisat başta olmak üzere bir takım hukuki düzenlemelerin yapılması gerekir.

1. Okulda Olmalı

İsteğe bağlı din eğitimi ile ilgili en önemli husus, bunun okulda olup olmayacağı ile alakalıdır. Zira okulda olması, isteğe bağlı din eğitiminin devlet eliyle yürütülmesi anlamına gelirken, okul dışında olması, özel alana daha yaklaşmak anlamına gelmektedir. Din işlerinin devlet tarafından düzenlendiği ve yürütüldüğü Türkiye'de bu sistemin eğitim alanına yansımaları, din eğitiminin de devlet tarafından verilmesini doğurmuştur. İster Milli Eğitim Bakanlığı, ister Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla olsun Türkiye'de din eğitimi vermek için devlet kurumları yetkilidir. Bugün Diyanet'in, din işlerinin, din eğitiminin devredilebileceği hukuken hak ve yetkileri tarif edilen bir "Müslüman cemaat"ten söz etmek mümkün değildir.⁵

Türkiye'de din eğitiminin özel teşebbüsler tarafından kurulacak eğitim kurumlarında verilmesi için öncelikle Tevhid-i Tedrisat başta olmak üzere birtakım hukuki düzenlemelerin yapılması gerekir. 4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" 1 numaralı Ek Protokolü'nün "Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." şeklindeki 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye, 3 Mart 1924 tarihli "Tevhid-i tedrisat Kanunu" hükümlerinin saklı tutulacağı şeklinde bir çekince koymuştur. Bu çekince din eğitimi özel alana açmama konusundadır. Bu durum, milli eğitim müfredatına bağlı okullar da dâhil olmak üzere, din eğitimi konusunda özel eğitim yapmaya imkân vermemektedir. Böyle bir imkân söz konusu olmadığı için devletten talep edilecek bir hak ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu zamana kadar ki tecrübelerin gösterdiği netice devletin, üzerine aldığı bu hakkı karşılama konusunda isteksiz davranmış olduğudur. Din eğitimi resmi kanallarla ile sınırlı tutan, denetim ve gözetim hakkının ötesinde belirleyiciliğe sahip bir sistemle karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir. Bu zamana kadar halkın, devlet kurumları eliyle din eğitimi almaya açık ve yaygın bir itirazının bulunduğu da söylenemez.

Laik devletin okullarında dinle ilgili herhangi bir eğitim bulunamayacağı gerekçesiyle bu işin devletin okullarının görevi olmadığını, Din Kültürü

⁵ İsmail Kara (2008). *Cumhuriyet Türkiye'sinde bir mesele olarak İslâm*. İstanbul: Dergâh Yayınevi.

4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" 1 numaralı Ek Protokolünün "Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." şeklindeki 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye, 3 Mart 1924 tarihli "Tevhid-i tedarisat Kanunu" hükümlerinin saklı tutulacağı şeklinde bir çekince koymuştur. Bu çekince din eğitimini özel alana açmama konusundadır.

ve Ahlâk Bilgisi dersinin de kaldırılması gerektiğini Türkiye’de bir kesim insan savunmaktadır. Laiklik dolayısıyla okulda din eğitimine karşı çıkış, bilindiği üzere din eğitiminde cemaatlerin etkin olmasını savunuyor değildir; cemaatlerin faaliyetlerinin sınırlandırılması ve kontrol edilmesini de talep etmektedir. Din eğitimi yahut öğretiminin örgün eğitim sistemi içinde yeri olmadığı, insanların büyük oranda dinlerini ailede öğrendikleri savunusunun Türkiye’deki din eğitimi ihtiyacına yönelik ciddi bir öneride bulunmuyor olduğu ve bugün dünyada hiçbir ülkede geçerliliği olmadığı açıktır.

Din işlerinin devlet eliyle yürütüldüğü Türkiye’de, devlet tarafından din eğitimi ihtiyacını karşılayacak mekanizmalar oluşturulmadığında, bu eğitimin geleneksel usullerle fakat el yordamıyla, çoğu zaman gizli ve yetersiz imkânlarla giderilmeye çalışılması söz konusu olmakta ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Toplumu birleştirici bir din eğitiminin isteyenlere devlet tarafından okullarda verilmesi, bunun sağlıklı ve kontrolsüz ortamlara bırakılmasından daha fazla tercihe yakındır. Sivil din eğitimi alanları Türkiye’de, Batı’da olduğu gibi özgür bir şekilde hareket edemediği gibi, cemaat yapılanmaları da Batı’da olduğu şekilde teşkilatlanmış değildir. Mevcut yapılanma içinde cemaatlere ve sivil organizasyonlara bırakılacak din eğitiminin, toplumun tümüne ulaşmama ve toplumda kamplaşmalara yol açma ihtimali bulunduğu gibi denetim sorunu, uygulanacak müfredat sorunu, öğretmenlerin kim olacağı sorunu ve finansman sorunu gibi sorunlarla da karşı karşıyadır. Kursların ücretli olması durumunda buna herkes güç yetiremeyecektir. Ücretsiz olur ve farklı çevreler tarafından finansmanı karşılanırsa din eğitiminin, siyasi veya sosyal başka beklentilerle ilişkilendirilmesinin önü açılmış olacaktır. Bütün bu sebeplerle Türkiye’nin tarihsel tecrübesi ve toplum yapısı gereği bu eğitim okulda verilmelidir. Okulda olmazsa din konusundaki ayrışma daha fazla olur.

İsteğe bağlı eğitimin okulda değil, dini kurum ve mekânlarda (Cami, Kilise, Cemevi vb.) alınabileceği önerisini de burada değerlendirmek gerekir. Bu mekânlar ibadet ve toplanma kastiyle belirli bir fonksiyona sahiptir. Fakat

Din işlerinin devlet eliyle yürütüldüğü Türkiye’de, devlet tarafından din eğitimi ihtiyacını karşılayacak mekanizmalar oluşturulmadığında, bu eğitimin geleneksel usullerle fakat el yordamıyla, çoğu zaman gizli ve yetersiz imkânlarla giderilmeye çalışılması söz konusu olmakta ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

okuldaki bir eğitimin alternatifi olarak görülemezler. İnsanların camiye veya bir başka ibadethaneye gidebiliyor olması, orada eğitim aldığı anlamına gelmez. Eğitim ve öğretim verme işi ise pedagojik formasyon gerektiren bir iştir. Bu önerinin en önemli muhatabı Diyanet İşleri Başkanlığı da –camiler ve Kur’an kursları dâhil olmak üzere- fiziki imkânlar ve personel itibarıyla bu eğitimi verebilecek yapıda olmadığı ifade etmektedir.⁶

Konuyla ilgili tartışmalarda görüş bildiren eski Diyanet İşleri Başkanı da isteğe bağlı din eğitiminin Diyanet tarafından yürütülmesini gerekli görmemektedir. Verdikleri eğitimin sınırlılıklarına yaz Kur’an kurslarını örnek veren Bardakoğlu’nun bildirdiğine göre bu kurslara gelen öğrenci sayısı o yaştaki çocukların sayısının 9’da biri kadardır. Caminin uzak olması, servis imkânı bulunmaması, yaz tatilinde olunması gibi sebeplerle bu eğitim herkese ulaşmamaktadır. Dolayısıyla din eğitimi ihtiyacı Kur’an kursları yoluyla karşılanmış olmamaktadır. İsteğe bağlı din eğitimi için Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’nun işbirliği yapabileceği konusunda genel bir fikir birliği de gözlenmektedir.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması, devlet denetiminde ve güvencesinde sürmesi gibi, programın ve ders materyallerinin de bu alanla ilgili devlet birimi tarafından ilgili paydaşlarla işbirliği yapılarak hazırlanması mümkündür.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması, devlet denetiminde ve güvencesinde sürmesi gibi, programın ve ders materyallerinin de bu alanla ilgili devlet birimi tarafından ilgili paydaşlarla işbirliği yapılarak hazırlanması mümkündür. Bu hususta din işleriyle ilgili kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı’nun fonksiyonu elbette dikkate alınmalıdır.

2. İsteğe Bağlı Olmalı

Bir dinin müntesibi olarak o dinin inanç-ibadet ahlâk prensiplerini öğrenmek amacıyla sunulan bir eğitim imkânından yararlanmak elbette isteğe bağlı olmalıdır. Doğal olarak bu dersin ölçme ve değerlendirme bakımından kriterleri farklı olacak, ders notu genel ortalamayı etkilemeyecektir.

Okullarda isteğe bağlı din eğitimi alanlar ile almayanlar arasında bir ayrım ve çatışma olup olmayacağı meselesi burada akla gelen bir soru olabilir. Din dersinin seçmeli olduğu 1982 yılına kadar olan dönemde dersi seçenlerle seçmeyenler arasında kimi yerlerde böyle bir kutuplaşmanın yaşandığı hatıra gelmektedir.

Her din mensubunun kendi dini geleneğiyle ilgili din dersini almasını öngören ülkelerde (Almanya gibi) bu ihtimale karşın dine karşı isteksizlik, kayıtsızlık, ilgili olmama anlamında pasif bir hoşgörüdense, her dinin ciddi ve eşit bir şekilde onaylandığı bir ortamda güçlü ve aktif bir hoşgörü tercih edilmektedir. Bu model, ancak dini geleneklerini iyi bilen kişinin, kendi dininden yanlış, tek taraflı ve hoşgörüden uzak yorumlar çıkarmayacağı; dinini

⁶ Ali Bardakoğlu (2007). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurulması ve din öğretiminin okullarda verilmesi Cumhuriyet’in önemli kazanımlarıdır (Röportaj: Z. Ş. Arslan), *Dem Dergi*, 2. İsteğe bağlı din eğitiminin nerede yapılabileceğinin uzmanlar tarafından daha fazla tartışılması gerektiğini söyleyen Bardakoğlu, bu konuda kendi sınırlılıklarına işaret etmekte ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurumları ve personelinin bu işe uygun şekilde yapılandırılmamış olduğunu, kurumun böyle bir din eğitimi talebini karşılayacak insan kaynaklarına, mekâna, tecrübe birikimine sahip olmadığını, Milli Eğitim Bakanlığı’nın okulların devrede olacağı iki kurumun işbirliğine dayalı bir yöntem bulunabileceğini söylemektedir.

Din eğitimi amacıyla okullara konulacak olan dersin "seçmeli" değil, "isteğe bağlı" olarak ifade edilmesi de daha doğru olacaktır. Zira bir ders "seçmeli" olunca öğrenciden o derste bir başarı beklenir, oysa "isteğe bağlı" olunca not ortalamasına girmez. Ayrıca seçmeli olan bir ders için alternatif diğer bir ders seçeneğinin olması söz konusudur. Konuyla ilgili tartışma sürecinde bu ayrıma dikkat etmek gerekir.

iyi öğrenen insanın başka dinden ve kültürden olan insanlarla dostluk kurma, onların inançlarını öğrenme ve karşılıklı anlayış ve işbirliği tesis etme gayreti içinde olacağı kabullerine dayanır. Din dersi programının hazırlanmasında başka dinleri ve kültürleri hoşgörü ile anlama yeteneği kazandırılmasına da önem verilir.⁷

Okulda isteğe bağlı din eğitiminin dinsel hoşgörüye daha iyi hizmet etmesi mümkündür. Bu konudaki endişeler, çözüm için makul bir adım atmaya mani olmamalıdır.

Din eğitimi amacıyla okullara konulacak olan dersin "seçmeli" değil, "isteğe bağlı" olarak ifade edilmesi de daha doğru olacaktır. Zira bir ders "seçmeli" olunca öğrenciden o derste bir başarı beklenir, oysa "isteğe bağlı" olunca not ortalamasına girmez. Ayrıca seçmeli olan bir ders için alternatif diğer bir ders seçeneğinin olması söz konusudur. Konuyla ilgili tartışma sürecinde bu ayrıma dikkat etmek gerekir.

3. Pedagojik Formasyona Sahip Öğretmenler Tarafından Verilmeli

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olmasının önemli gerekçelerinden biri bu eğitimi verecek kişilerin üniversite mezunu, pedagojik formasyona sahip öğretmenler olması gereğidir. Din eğitimi için okul dışındaki imkânların yetersizliği gibi, öğretmen imkânının yetersizliğinden de söz edilebilir. Üniversite mezunu öğretmenlerce okulda verilecek bir din eğitimine halkımızın teveccühü ve güveni daha fazla olacaktır. Bu çerçevede yeni bir uygulama olan bu ders için "din eğitimi öğretmeni" kadroları istihdam edilmelidir. Bu ders için kadrolu öğretmen olmayan yerlerde ise dersi verecek bilgi ve donanuma sahip DKAB öğretmenleri veya ücretli öğretmenler görev alabilirler.

Üniversite mezunu öğretmenlerce okulda verilecek bir din eğitimine halkımızın teveccühü ve güveni daha fazla olacaktır. Bu çerçevede yeni bir uygulama olan bu ders için "din eğitimi öğretmeni" kadroları istihdam edilmelidir.

4. Ücretsiz Olmalı

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması bir anlamda, isteyen herkese ulaşılabilecek ücretsiz bir eğitim hizmeti anlamına gelmektedir. Ders ücretinin bu eğitim talebinde bulunan öğrenci velisi tarafından karşılanması durumunda sadece parası olanın din eğitimi alması durumu söz konusu olacaktır. Ücretin vakıf, dernek gibi gönüllü kuruluşların desteği ile karşılanması durumunda

7 K. Ernest Nipkow (2003). Avrupa Birliği anlayışı çerçevesinde Almanya'da din eğitimi (çev: Ş.M.Gökdağ). *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu (28-30 Mart 2001) Bildiri ve Tartışmalar*, Ankara: MEB; Johannes Lähnemann (1997). *Almanya'da din eğitimi: Devlet, okul ve dini cemaatler işbirliği ile din öğretiminin temel esaslarının ve uygulama yönteminin belirlenmesi* (çev: A. Erdal). *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu (20-21 Kasım 1997) Bildirileri*, Ankara.

İsteğe bağlı din eğitiminin okulda olması bir anlamda, isteyen herkese ulaşabilecek ücretsiz bir eğitim hizmeti anlamına gelmektedir. Ders ücretinin bu eğitim talebinde bulunan öğrenci velisi tarafından karşılanması durumunda sadece parası olanın din eğitimi alması durumu söz konusu olacaktır. Ücretin vakıf, dernek gibi gönüllü kuruluşların desteği ile karşılanması durumunda ise finansmanı sağlayan grubun ders üzerinde etkinliği gündeme gelebilir. Bu da dersin okulda olmasıyla amaçlanan faydayı zedeler.

ise finansmanı sağlayan grubun ders üzerinde etkinliği gündeme gelebilir. Bu da dersin okulda olmasıyla amaçlanan faydayı zedeler. Türkiye’de din eğitiminin finansmanın devlet tarafından karşılanmasının ne derece önemli olduğu diğer Müslüman ülkelerin tecrübelerinden de anlaşılmaktadır.

Hem devletin uhdesine aldığı bu eğitimin ücretsiz olmasının bir gereği olarak, hem de bu konunun suiistimal edilmesini engellemek amacıyla dersin finansmanının devlet tarafından üstlenilmesi gerekir. Bu kapsamda isteğe bağlı din eğitimi verecek öğretmenlere devlet, mevcut mevzuat kapsamında bir ödeme takdir edebilir.

Farklı Din veya Mezheplerin Eğitimi Nasıl Olacak?

Nüfusu büyük bir oranda Müslüman olan Türkiye’de tahminlere göre sayıları 80.000 civarında olan Ermeni, Rum ve Yahudi cemaatlerine mensup gayr-i Müslimlerin din eğitimi hal-i hazırdaki uygulamada kendi kurumlarına bırakılmıştır. Türkiye Anayasası (madde 40) Lozan’da kabul edilen azınlık gruplarına kendi hesaplarına ilköğretim ve lise düzeyinde okul açıp kendi dilleri ve dinlerine dair eğitim yapmalarına olanak vermektedir. Süryani ve Protestan cemaatleri ise Lozan kapsamında bulunmadıklarından sadece kendi kiliselerinde legal karşılığı olmayan eğitim vermektedir.⁸ Gayr-i Müslimler talep etmeleri durumunda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinden muaf olabilmektedir.

Okulda isteğe bağlı din eğitimi imkânı gayr-Müslimler için de geçerli olmalıdır. Sözelimi; Musevi vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bir ilde talep olursa onların istediği eğitimin de karşılanması gerekir. Diğer bir ifade ile isteğe bağlı Yahudilik din eğitimi dersi verilme fırsatı oluşturulacaktır. Derse öğretici bulunması konusunda da Yahudi cemaati ile işbirliği yapılır.

Farklı dini gelenekler için geçerli olabilecek bu husus, belirli şartlar doğrultusunda İslâm içindeki çoğulluk için de uygulanabilir. Örneğin, -mevcut DKAB dersine yönelik itirazlarda kendini gösterdiği üzere- Alevi vatandaşların kendi dini gelenekleri doğrultusunda din eğitimi talebi bulunmaktadır. Programı yine devlet tarafından hazırlanmak üzere okulda, isteğe bağlı Alevilik dersi bulunabilir. Alevilik öğretimi için hali hazırda farklı

Okulda isteğe bağlı din eğitimi imkânı gayr-Müslimler için de geçerli olmalıdır. Sözelimi; Musevi vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bir ilde talep olursa onların istediği eğitimin de karşılanması gerekir.

⁸ N. Kaya & C. Baldwin (2004). *Minorities in Turkey: Submission to the European Union and the Government of Turkey. Minority Rights Group International.*

Farklı dini gelenekler için geçerli olabilecek bu husus, belirli şartlar doğrultusunda İslâm içindeki çoğulluk için de uygulanabilir. Örneğin, -mevcut DKAB dersine yönelik itirazlarda kendini gösterdiği üzere- Alevi vatandaşların kendi dini gelenekleri doğrultusunda din eğitimi talebi bulunmaktadır. Programı yine devlet tarafından hazırlanmak üzere okulda, isteğe bağlı Alevilik dersi bulunabilir.

branşlarda öğretmenlik mesleğini sürdürenler içinden bu eğitimi vermek isteyenlere yönelik bir hizmet içi eğitim programı düzenlenebilir. Bu eğitimi alan öğretmenlerin isteğe bağlı din eğitiminde istihdamı düşünülebilir.

Bu zamana kadarki tartışmalarda görüldüğü üzere isteğe bağlı din eğitiminin okullarda verilmesiyle ilgili en zor noktalardan birini Alevilik için ayrı bir ders bulunup bulunmayacağı meselesi oluşturmaktadır. Zira İslâm dini eğitimi için isteğe bağlı bir ders bulunurken, Alevilik için ayrı bir ders olması İslâm kapsamında bir yorum/tarikat olarak Alevilik ile benzer statüdeki diğer grupların taleplerine de kapı aralaması söz konusu olmaktadır. Bu mahzurlarına binaen okula mezhep merkezli/doktriner, eğitici karakterli din derslerini sokmaktansa DKAB dersinin, uluslar arası mahkemelerde şikâyet konusu olmayacak şekilde din eğitimi unsurlarından tamamen arındırılıp yoklukta eşit bir konumun sağlanması, Türkiye’de bu zamana kadar ertelenen din eğitimi talebine bir cevap sunmayacaktır.

Alevi vatandaşların mevcut DKAB dersine itiraz konusunda tavırları ortak olmakla birlikte, okulda Alevilik eğitimi konusundaki görüşlerinin farklılık arzettiğini görmekteyiz. Bir kısmı okulda isteğe bağlı bir eğitime sıcak bakarken, bir kısmı ise bunu kendi kurumlarında yapmak istemektedir.⁹

Aleviler için ayrı bir din dersi konulması, yahut Cem evlerinin ibadet yeri olarak kabulü ve finanse edilmesi, Aleviliğin Diyanet’te temsili, bu arada diğer tarikat ve cemaatlerin de benzer taleplerinin gündeme gelmesi meselelerinin Türkiye’nin bu zamana kadar ki din politikaları üzerine bir tartışmaya neden olduğu açıktır.

Dolayısıyla konu, çok daha geniş ve temel meselelerle ilişkilidir. Bu tartışmalar, din eğitimi talebinde bulunan çoğunluğun isteklerinin göz ardı edilmesine gerekçe oluşturamaz. Nihayetinde okulda sunulacak bu eğitim imkânından Aleviler de, Sünniler de isterlerse yararlanacaklardır. İstemeyenler, diğerlerinin bu eğitimden mahrum olmasını savunamazlar.

⁹ Bkz. Z. Şeyma Arslan (2008). Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi tartışmaları. *Sekiiler Toplumlarında ve Laik Devletlerde Din Dersi Sempozyumu*. Goethe Institut & İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü, İstanbul: 7-8 Kasım 2008.

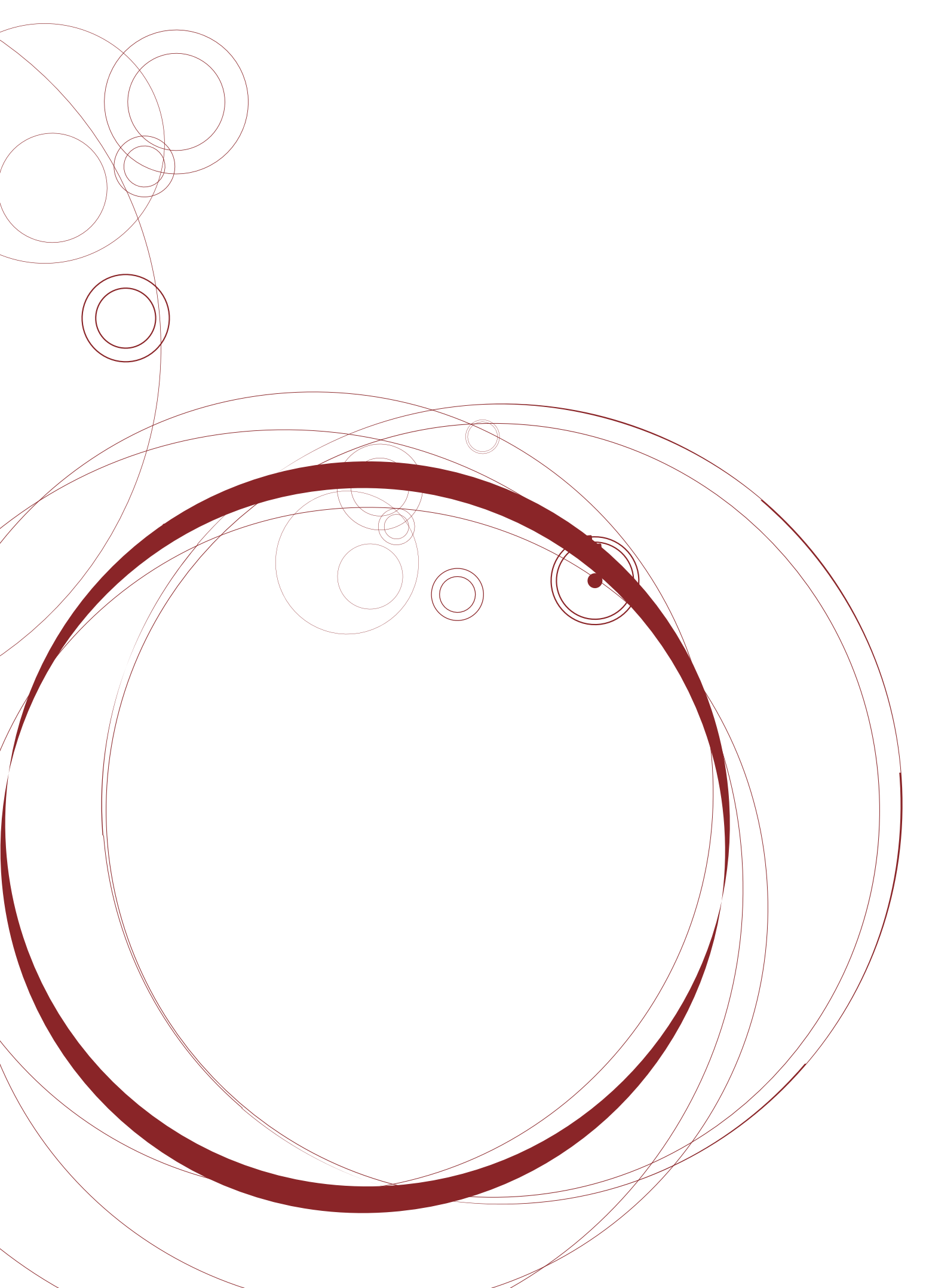
Okula mezhep merkezli/doktriner, eğitici karakterli din derslerini sokmaktansa DKAB dersinin, uluslar arası mahkemelerde şikâyet konusu olmayacak şekilde din eğitimi unsurlarından tamamen arındırılıp yoklukta eşit bir konumun sağlanması, Türkiye’de bu zamana kadar ertelenen din eğitimi talebine bir cevap sunmayacaktır.

İsteğe bağlı din eğitimi ile ilgili düzenleme yapılırken uluslar arası gelişmeler, din ve inanç özgürlüğü, çoğulcu demokrasi, halkın taleplerini göz önüne alma ve Türkiye'nin din eğitim ve öğretimi konusunda şu ana kadar yaşadığı tarihsel tecrübe birlikte değerlendirilmelidir.

Öneriler

Yukarıda detaylı olarak tartışılan ve bir ihtiyaç olarak hissedilen isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili düzenleme yapılırken uluslar arası gelişmeler, din ve inanç özgürlüğü, çoğulcu demokrasi, halkın taleplerini göz önüne alma ve Türkiye'nin din eğitim ve öğretimi konusunda şu ana kadar yaşadığı tarihsel tecrübe birlikte değerlendirilmelidir. Bu kapsamda 2011 siyasi seçimleri sonrası yeni bir anayasa hazırlama sürecinde gündeme gelecek önemli konulardan birisi olacağı düşünülen din eğitimi ve öğretimi hakkında Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi olarak şu önerilerde bulunmak istiyoruz:

1. Anayasanın din özgürlüğü ile din eğitim ve öğretimi düzenleyen 24. Maddesi aynen muhafaza edilmelidir. İsteğe bağlı din eğitiminin uygulanması ile birlikte zorunlu olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, anayasadaki ruhuna uygun olarak daha fazla kültür dersi haline getirilerek din eğitimi içeren unsurlar (sure ezberleme vb.) programdan çıkarılmalıdır.
2. Anayasanın 24. Maddesinde belirtilen isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili olarak 18. Milli Eğitim Şurasında alınan karar kapsamında uygulanmasına yönelik gerekli tedbirler alınmalıdır.
3. Din eğitimi isteğe bağlı olmalıdır. Talep eden belirli sayıda öğrenci (10 kişi gibi) olduğu takdirde bu ders açılmalıdır. İlk ve ortaöğretimin herhangi bir kademesinde okuyan öğrenciye kendisi için uygun olduğunu düşündüğü sınıfta veya sınıflarda isteğe bağlı din eğitimi dersi alma fırsatı verilmelidir.
4. Öğrencilere isteğe bağlı din eğitiminin verileceği yer konusunda okul içi ve dışı seçenekler birlikte değerlendirildiğinde bu dersin daha verimli, etkin ve gözetimin daha iyi sağlanması için okullarda verilmesi uygun olacaktır.
5. Farklı inanç grupları için ayrı olarak verilecek isteğe bağlı din eğitimi üniversite mezunu pedagojik formasyon almış öğretmenler tarafından verilmelidir.
6. İsteğe bağlı din eğitimi dersi herkes için ücretsiz olmalıdır. Derse giren öğretmenlerin ücreti Milli Eğitim Bakanlığı'nın mevcut mevzuatında yer alan ücretlendirmeler kapsamında karşılanmalıdır.
7. İsteğe bağlı din eğitimi politikası oluşturmak, uygulama esaslarını belirlemek, programlar, ders materyallerinin nasıl olacağı vb. konuları görüşmek üzere en geniş anlamda paydaşları içeren "İsteğe Bağlı Din Eğitimi Çalıştayları" Milli Eğitim Bakanlığı tarafından acilen toplanmalıdır.

Değerler Eğitimi Merkezi
Center for Values Education

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ

Ensar Vakfı Genel Merkezi
Süleymaniye Caddesi No:11 Fatih - İSTANBUL

Tel : 0 212 513 03 09
Faks : 0 212 522 46 02
E-Posta : info@dem.org.tr